

TA'LIM JARAYONIDA IJTIMOYIY MAS'ULIYATNI SHAKLLANTIRISHNING ILMIIY-NAZARIY ASOSLARI

**Osiyo xalqaro universiteti
1-kurs magistranti
Rozumbetova Salomat Atavullaevna**

Annotatsiya

Mazkur maqolada ta'lim jarayonida shaxsda ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish masalasi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Ijtimoiy mas'uliyat tushunchasining falsafiy, pedagogik va psixologik talqinlari yoritilib, uning shaxs kamolotidagi o'rni asoslab beriladi. Ta'lim jarayonining mazmuni, shakllari va metodlari orqali o'quvchi va talabalarda ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish mexanizmlari ochib beriladi. Maqolada zamonaviy ta'lim paradigmalari, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va tarbiya jarayonining ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishdagi ahamiyati ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy mas'uliyat, ta'lim jarayoni, tarbiya, shaxs kamoloti, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik jarayon.

Аннотация

В статье рассматриваются научно-теоретические основы формирования социальной ответственности в образовательном процессе. Раскрывается сущность понятия социальной ответственности в философском, педагогическом и психологическом аспектах, обосновывается ее значение в развитии личности. Анализируются возможности образовательного процесса, его содержание, формы и методы в формировании социальной ответственности у обучающихся. Особое внимание уделяется современным образовательным парадигмам, компетентностному и личностно-ориентированному подходам. Результаты исследования могут быть использованы для повышения эффективности воспитательной работы в образовательных учреждениях.

Ключевые слова: социальная ответственность, образовательный процесс, воспитание, развитие личности, компетентностный подход, педагогика.

Abstract

This article examines the scientific and theoretical foundations of forming social responsibility in the educational process. The concept of social responsibility is analyzed from philosophical, pedagogical, and psychological perspectives, and its role in personal development is substantiated. The study explores the possibilities of the

educational process, its content, forms, and methods in developing social responsibility among students. Particular attention is paid to modern educational paradigms, competency-based and learner-centered approaches. The findings of the study contribute to improving the effectiveness of educational and upbringing activities in educational institutions.

Keywords: social responsibility, educational process, upbringing, personal development, competency-based approach, pedagogy.

Kirish

Bugungi globalashuv va tezkor ijtimoiy o'zgarishlar sharoitida ta'lim tizimi oldiga nafaqat bilimli, balki jamiyat oldidagi burchini anglaydigan, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega, ijtimoiy mas'uliyatli shaxsni tarbiyalash vazifasi qo'yilmoqda. Ijtimoiy mas'uliyat shaxsning jamiyat, davlat, jamoa va atrof-muhit oldidagi majburiyatlarini anglab yetishi va ularga ongli ravishda amal qilishi bilan tavsiflanadi. Shu bois ta'lim jarayonida ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish masalasi pedagogikaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

Ta'lim va tarbiya uzviy jarayon bo'lib, u shaxsning axloqiy, ijtimoiy va fuqarolik fazilatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, zamonaviy ta'lim konsepsiyalarida ijtimoiy mas'uliyat kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi sifatida e'tirof etilmoqda. Shuning uchun ham ta'lim jarayonida ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslarini chuqur o'rganish, uni amaliyotga tatbiq etish mexanizmlarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Ijtimoiy mas'uliyat tushunchasining ilmiy-nazariy talqini

Ijtimoiy mas'uliyat tushunchasi ko'plab fanlar tomonidan o'rganiladi. Falsafada u insonning jamiyat oldidagi axloqiy va ijtimoiy majburiyatlari bilan izohlanadi. Pedagogikada esa ijtimoiy mas'uliyat shaxsning ijtimoiy normalar, qadriyatlar va qoidalarni ongli ravishda qabul qilishi hamda ularga amal qilishga tayyorligi sifatida talqin etiladi.

Psixologik nuqtai nazardan ijtimoiy mas'uliyat shaxsning ichki motivatsiyasi, o'z xatti-harakatlariga tanqidiy yondashuvi va oqibatlarini anglash qobiliyati bilan chambarchas bog'liq. Bu sifat asta-sekinlik bilan, ijtimoiy tajriba va ta'lim-tarbiya ta'sirida shakllanadi.

Ta'lim jarayonida ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishning pedagogik asoslari

Ta'lim jarayoni shaxsda ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish uchun qulay muhit yaratadi. Dars jarayonida o'quvchilarda mustaqil fikrlash, muammo yechish, jamoada

ishlash, qaror qabul qilish kabi ko‘nikmalar shakllanadi. Ushbu ko‘nikmalar ijtimoiy mas’uliyatning muhim komponentlari hisoblanadi.

Pedagogik jarayonda ijtimoiy mas’uliyatni shakllantirish quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

insonparvarlik va demokratiya;

ijtimoiy faollikni qo‘llab-quvvatlash;

shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim;

uzluksizlik va izchillik.

Kompetensiyaviy yondashuv va ijtimoiy mas’uliyat

Zamonaviy ta‘lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv yetakchi o‘rinni egallaydi. Ushbu yondashuvda bilim, ko‘nikma va malakalar bilan bir qatorda shaxsiy va ijtimoiy fazilatlarni rivojlantirish muhim hisoblanadi. Ijtimoiy mas’uliyat umumiy va kasbiy kompetensiyalarning ajralmas qismi bo‘lib, u shaxsning jamiyat hayotida faol ishtirok etishini ta‘minlaydi.

Ta‘lim jarayonida loyiha ishlari, muammoli vaziyatlar, ijtimoiy loyihalar, ko‘ngillilik faoliyati orqali ijtimoiy mas’uliyatni rivojlantirish mumkin. Bunday faoliyat turlari o‘quvchilarda jamiyat manfaatlarini anglash va ularga hissa qo‘shish istagini shakllantiradi.

Tarbiyaviy ishlar tizimida ijtimoiy mas’uliyat

Tarbiyaviy ishlar ta‘lim jarayonining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, u shaxsning axloqiy va ijtimoiy sifatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Sinf dan va auditoriyadan tashqari tadbirlar, jamoatchilik ishlari, ijtimoiy loyihalar ijtimoiy mas’uliyatni shakllantirishda katta rol o‘ynaydi.

O‘qituvchi va tarbiyachining shaxsiy namunasi ham bu jarayonda muhim omil hisoblanadi. Chunki shaxs ko‘pincha ijtimoiy xulq-atvorni kuzatish va taqlid qilish orqali o‘zlashtiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ta‘lim jarayonida ijtimoiy mas’uliyatni shakllantirish shaxs kamolotining muhim sharti hisoblanadi. Ijtimoiy mas’uliyatli shaxs jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biridir. Mazkur sifatni shakllantirish ta‘lim jarayonining mazmuni, metodlari va shakllarini to‘g‘ri tashkil etishni talab etadi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar, xususan kompetensiyaviy va shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim ijtimoiy mas’uliyatni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Shu bois ta‘lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni tizimli ravishda olib borish, o‘quvchilarning ijtimoiy faolligini qo‘llab-quvvatlash va ularni jamiyat hayotiga faol jalb etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dewey, J. (1938). *Experience and education*. New York, NY: Macmillan.
2. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. UNESCO. (2015). *Rethinking education: Towards a global common good?* Paris: UNESCO Publishing.
4. OECD. (2019). *Future of education and skills 2030*. Paris: OECD Publishing.
5. Karimov, I. A. (2011). *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat.
6. To'raqulov, X. A. (2020). Ta'lim jarayonida tarbiyaviy ishlarni tashkil etish. *Pedagogika jurnali*, 4(2), 45–52.
7. Abdullaeva, M. (2019). Shaxs ijtimoiy mas'uliyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari. *Ta'lim muammolari*, 3, 67–74.